Studying and analyzing the foreign policy views and ;Position of the 14th presidential election candidates A content analysis approach

Mohammad Faghiri[1]

Abstract

Foreign policy is a set of views, policies, strategies, criteria and positions in the international world. The aim is to examine and compare the foreign policy from of the candidates` point of view. The research method is content analysis and its type is a case study on the fourth debate on "foreign policy". The statistical population and the sample also include 20622 words. The findings of the research show that the candidates did not use scientific terms in explaining the political manifesto sufficiently and they did not have a scientific program about theory, hypothesis, policy, perspective, etc. The candidates mostly shared opinions about harmony, unity, justice and participation and paid attention to the geopolitical situation of Iran, but they differed from each other in terms of methods and attitudes and focused more on discussion, controversy, defense, negation, proof, protest, claim, criticism, towards each other and have tried to prove their superiority or .drive the competitor out of the field with more rhetorical tricks

Keywords: foreign policy, opportunity, capacity, threat, challenge, manifesto

۶۰

سال دوم، شماره۲،
شماره ٦، پیاپی ٦،
پاییز و زمستان
١٤٠٢

بررسی‌وتحلیل
دیدگاه‌ها و مواضع
سیاست‌خارجی
کاندیداهای‌دوره
چهاردهم‌ریاست
جمهوری

1 Assistant Professor Farhangian University, Tehran, Iran
mohammadfaghiri52@gmail.com

بررسی و تحلیل دیدگاه‌ها و مواضع سیاست خارجی کاندیداهای دورهٔ چهاردهم ریاست جمهوری با رویکرد تحلیل محتوا

محمد فقیری[1]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۳۰

چکیده

سیاست خارجی مجموعه‌ای از دیدگاه‌ها، خط‌مشی‌ها، راهبردها، معیارها و مواضع در دنیای بین‌الملل است. هدف آن است که سیاست خارجی از دیدگاه کاندیداها بررسی و مقایسه گردد. روش تحقیق، تحلیل محتوا و نوع آن بررسی موردی بر روی مناظرهٔ چهارم با موضوع «سیاست خارجی» است. جامعهٔ آماری و حجم نمونه نیز شامل ۲۰۶۲۲ واژه بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کاندیداها از اصطلاحات علمی در تبیین مانیفست سیاسی به قدر کفایت استفاده نکرده‌اند و در باب نظریه، فرضیه، خط‌مشی، چشم‌انداز و ... برنامه‌ای علمی نداشته‌اند. کاندیداها بیشتر دربارهٔ وفاق، وحدت، عدالت و مشارکت اشتراک نظر داشته و به موقعیت ژئوپلتیک ایران توجه داشته‌اند اما از نظر روش و نگرش با یکدیگر تفاوت داشته و بیشتر به اصلی بحث، جدل، دفاع، نفی، اثبات، اعتراض، ادعا، انتقاد، و موضع‌گیری نسبت به یکدیگر پرداخته‌اند و با شگردهای رتوریکی بیشتر در صدد اثبات برتری خود یا راندن رقیب از میدان بوده‌اند.

سال دوم، شماره۲، شماره ٦، پیاپی ٦، پاییز و زمستان ۱٤۰۲

واژه‌های کلیدی: سیاست خارجی، فرصت، ظرفیت، تهدید، چالش، مانیفست

۱ استادیار دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

mohammadfaghiri52@gmail.com

مقدمه

اصطلاح تحلیل محتوا (Content analysis) را گلیرز و اشتروس (Glass-er and Stauss) به لیندا اسمیت (Linda smith) در سال ۱۹۳۱ نسبت میدهند (ادیب، پرویزی و صلصالی، ۱۳۹۰: ۲۵۱). تعاریف مختلفی از تحلیل محتوا وجود دارد: هولستی (Holesti, 1968) آن را مهارتی برای استنباط عینی و نظام ویژگیهای خاص پیام میداند. سندلوسکی (Sandelowski, 1955) آن را روش تجزیه و تحلیل اطلاعات میداند که از طریق آن میتوان دادهها را توصیف، تحلیل و تفسیر کرد. باردن (Bardon) نیز تحلیل محتوا را فنی عینی و کمی برای تحلیل و تفسیر متن میداند. چلیمسکی (Chelimsky) نیز آن را روشی برای گردآوری، سازماندهی و استنباط دادهها و ویژگیهای آن میپندارد. (مومنی راد و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۹۱-۱۹۲).

تحلیل محتوا دارای انواع و گرایشهای متفاوتی است؛ کیفی و کمی، آشکار و پنهان و استقرائی و استنتاجی. در تحلیل کیفی مثلاً بیشتر شباهت، تفاوت و روابط مهم است اما در نوع کمی، کمیت، عینیت و بسامد حائز اهمیت است. در تحلیل محتوای پنهان نیز لایههای معنایی زیرین متن مد نظر است و در نوع آشکار، ایدههای روشن و آشکار آن. نوع استنتاجی نیز، به دنبال اثبات یک گزاره، نظریه یا الگو است و نوع استقرائی در صدد است با مشاهده و شواهد چنین چیزی بسازد. تمام این انواع کمابیش با مراحلی مانند مشاهده، توصیف، استنباط، گردآوری، سازماندهی، کُدگذاری، تحلیل، تفسیر و تأویل سروکار دارند. (همان: ۱۹۱-۱۹۷).

بر اساس نظریه شی و شانون (Shee & Shannon)، تحلیل محتوا دارای سه رویکرد است: تحلیل محتوای قراردادی (Convention-al)، جهتدار (Directed) و تلخیصی (Summative). در نوع اول، پژوهشگر بدون استفاده از مولفه یا مقولهٔ از پیش تعیین شده به بررسی متن میپردازد و از طریق غور در اثر، به استنباط و استخراج و دستهبندی

مقوله‌ها پرداخته و با بازبینی، میزان پایایی آنان را بررسی مینماید. نوع جهتدار، دارای رویکردی قیاسی یا استنتاجی است و نظریه و مشخصه‌ها و متغیرهای تحلیل از پیش تعیین می‌شود. در این روش ممکن است سوگیری نیز وجود داشته باشد که میبایست با بازبینی دوباره و چندباره مقوله‌ها و زیرمقوله ها بررسی گردد. نوع تلخیصی به دنبال خلاصه کردن مفاهیم و مقوله‌ها و تقطیر آنها است؛ در واقع مضمون‌پردازی و مقوله‌پردازی که در کُدگذاری محوری و گزینشی اتفاق می‌افتد، در این روش مرسوم است (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۳-۲۷).

«تحلیل محتوا مهارتی نظاممند و قابل تکرار برای متراکم کردن واژگان یک متن به مقولات محتوایی کمتر بر اساس قواعد صریح کُدگذاری است» (Berelson, 1952; GAO, 1996; Krippendorff,1980; and Weber, 1990) . هولستی (Holsti, 1969) تعریف گسترده‌تری از تحلیل محتوا بیان کرده است: «مهارتی است که فرد به کمک آن ویژگی‌های خاص پیام‌ها را به‌طور نظام‌مند و عینی مورد شناسایی قرار دهد». در این تعریف تحلیل محتوا به متون نوشتاری محدود نشده است بلکه برای کُدگذاری مثلاً نقاشی نیز به کار میرود و حتی کنش‌ها، پدیده‌های طبیعی و عکسها و فیلم‌ها را نیز شامل می‌شود (Stemler, 2001: 1).

تحلیل محتوای کلاسیک (Classical content analysis)، در بررسی متون نوشتاری به ویژه روایت، کاربرد زیادی دارد و ابزار آن کُدگذاری است. بابی (Babbie) و رایان (Rayan, 2000) کُدگذاری را «روح و قلب» تحلیل محتوا میدانند. کُدگذاری به تحلیل‌گر کمک می‌کند تا معنی و مفهوم متن را دریابد و آن را مثلاً در قالب ماتریکس سببی ارائه نماید. چیلهام (Chilham, 2000) بر این باور است که «جان تحلیل محتوا، شناسایی گزارههای قائم به ذات است». برلسون (Berelson) نیز تحلیل محتوا را مهارتی پژوهشی برای توصیف عینی، نظاممند و کمّی محتوا می‌داند (Kohlbacher, 2006: 6).

کُدگذاری را می‌توان فرآیند کشف، بازیابی و سازماندهی موضوعات و مضامین تعریف کرد که با سه فرآیند کُدگذاری باز (Open coding)، محوری (Axial coding) و گزینشی (Selective coding) صورت میگیرد. کُدگذاری باز با شناسایی پدیده‌ها و کشف مفاهیم و بررسی ویژگی‌ها و گسترش مقوله‌ها شروع می‌شود و با ترسیم چارچوب مفهومی و مقوله‌پردازی در کُدگذاری محوری ادامه مییابد و با ادغام مقوله‌ها و مضمون‌پردازی به پایان میرسد (حسین‌قلی‌زاده و همکاران،

۱۳۸۹: ۲۸۹).

کُدگـذاری بـاز، مرحلـۀ پدیـد آمـدن مقوله‌هـا و ویژگی‌هـای آن اسـت، کُدگـذاری محـوری نیـز بـه پیونـد مقوله‌هـا و زیرمقوله‌هـا و بُعدپـردازی می‌پـردازد و کُدگـذاری گزینشـی مرحلـۀ یکپارچه‌سـازی و نظریه‌پـردازی اسـت. پیونـد ایـن مراحـل تابـع یـک فرآینـد خطـی نیسـت بلکـه پژوهشـگر پیوسـته میـان آنهـا در حـال رفـت و برگشـت اسـت. کربیـن و اشـتراس می‌گوینـد پژوهشـگر بـه مـوازات گـردآوری اطلاعـات بـه تحلیـل پرداختـه و بـا فرآینـد زیگـزاگ (Zigzag process) بـه عقـب و جلـو مـی‌رود تـا بـه بهتریـن وجـه نظریـه‌اش را گسـترش دهـد. ایـن فرآینـد اخـذ اطلاعـات از داده‌هـا و مقایسـۀ آن بـا مقوله‌هـای برآینـدۀ، روش مقایسـه‌ای مـداوم (Constant comparative method) نامیـده می‌شـود (Creswell,2016:64).

مسـأله ایـن پژوهـش بررسـی و مقایسـۀ دیـدگاه کاندیداهـای ریاسـت جمهـوری دورۀ چهاردهـم در بـا دو مسـأله فرصت‌هـا و ظرفیت‌هـا و تهدیدهـا و چالش‌هـای سیاسـت خارجـی اسـت کـه هـر کـدام دارای کدهـا و سـؤالات خاصـی اسـت کـه از سـوی کارشناسـان مطـرح شـده اسـت. نـگاه و نگـرش کاندیداهـا می‌توانـد نشـان دهـد کـه در سـپهر سیاسـی ایـران در ارتبـاط بـا سیاسـت خارجـی چـه موضوعـات و مواضعـی وجـود دارد و پیوسـتگی و گسسـت آن چگونـه اسـت و در صـورت پراکندگـی یـا گسسـت نـگاه و دیـدگاه، سیاسـت خارجـی بـا چـه مشـکلاتی مواجهـه خواهـد بـود، در چـه وجـی تمایـز خواهـد داشـت و امـکان دسترسـی آن بـه درک مشـترک چقـدر اسـت.

اهمیـت و ضـرورت ایـن پژوهـش در آن اسـت کـه می‌توانـد دیدگاه‌هـای متضـاد در سیاسـت خارجـی را نشـان دهـد، گفتمـان و خرده‌گفتمان‌هـای آن را بـه تصویـر بکشـد. وجـوده اشـتراک و افتـراق دیدگاه‌هـا را روشـن سـازد و میـزان دسـتیابی بـه تفاهـم و توافـق در تشـابهات را ممکـن نمایـد. ایـن تشـتت آرائـی کـه در زبـان و فرهنـگ عمومـی ایـران نسـبت بـه امـور و پدیده‌هـای مختلـف وجـود دارد، در زمینـه سیاسـت نیـز لاجـرم وجـود دارد و بـرای رفـع آن ابتـدا بایـد موضوعـات و مواضـع متقابـل، متمایـز و متضـاد کشـف گـردد تـا نظریـه، مـدل و فرضیـۀ آنهـا بـه چالـش کشـیده شـود و سـپس راه حلـی بـرای جسـتجو گـردد. در ایـن صـورت، تفـاوت و تضـاد و تقابـل نیـز آگاهانـه خواهـد بـود و نتایـج و پیامدهـا و عواقـب آن هـم روشـن خواهـد شـد.

هـدف کلـی: بررسـی و مقایسـۀ دیدگاه‌هـا و مواضـع کاندیداهـای دورۀ چهاردهـم ریاسـت جمهـوری در بـاب سیاسـت خارجـی

اهداف عینی:

- بررسی و مقایسهٔ دیدگاه کاندیداها دربارهٔ فرصت‌ها و ظرفیت‌ها
- بررسی و مقایسهٔ دیدگاه کاندیداها دربارهٔ تهدیدها و چالش‌ها
- بررسی و مقایسهٔ پاسخ کاندیداها به کدهای سؤالات در دو قسمت فوق
- بررسی و تحلیل موضوعات و مواضع کاندیداها در باب سیاست خارجی

۱-روش‌شناسی

روش پژوهش مذکور ترکیبی است به گونه‌ای که ابتدا متن مناظرات به صورت کیفی و با روش کدگذاری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و کدهای باز و محوری آن استخراج شده است، سپس در مرحلهٔ گزینشی برای هر کاندیدا ۵ تا ۷ کد مفهومی غربال شده است. همچنین کدهای اصلی سؤالات نیز مشخص شده و میزان پاسخگویی کاندیداها و تعداد واژه‌ها و سرعت کلام آنها با هم مقایسه شده است. ۲۰ عنصر مهم مانیسفت انتخاباتی نیز در پیکرهٔ زبانی کاندیداها استخراج گردیده و فراوانی آنها مشخص گردیده است. قابل ذکر است که رویکرد پژوهش حاضر تحلیل محتوا بوده و داده‌ها و یافته‌ها به صورت نمودار توصیفی همراه با تحلیل و تفسیر ارائه شده است.

۲-پیشینهٔ و مبانی نظری

دربارهٔ سیاست خارجی تعاریف مختلفی ارائه شده است: برخی سیاست خارجی را مجموعه‌ای از خط‌مشی‌ها، تدابیر، روش‌ها و مواضعی می‌کند که یک دولت در ارتباط با امور کلی حاکم بر نظام سیاسی و مسائل خارجی در پیش می‌گیرد (محمودی، ۱۳۷۷: ۱۸). سیاست خارجی برآیند اقتدارگرایانه تخصیص ارزش‌ها، معیارها، توانایی‌ها، قابلیت‌ها و استاندارهای در برخورد با یکدیگر و در بعد خارجی است (بخشایشی اردستانی، ۱۳۷۵: ۳۵). سیاست خارجی یک استراتژی یا رشته‌ای از کارهایی است که تصمیم‌گیرندگان حاکمیت برای رسیدن به هدفی خاصی در چارچوب منافع ملی و در محیطی بین‌المللی در پیش می‌گیرند (خوش‌وقت، ۱۳۷۵: ۸).

امیدی (۱۳۸۶) از سه رویکرد مهم در سیاست خارجه نام می‌برد: سنت‌گرایی، رفتارگرایی و فرارفتارگرایی. در رویکرد نخست بیشتر رویدادها، شخصیت‌ها و جزئیات تاریخی مورد بررسی قرار

می‌گیرد و کمتر مبتنی بر نظریات علمی است. در رویکرد سنتی، سیاست خارجی به مثابهٔ دسیسته و توطئه چند نفره و پشت پرده دیده می‌شود که در کشور ما طرفداران زیادی دارد. در گذشته به دولت در هاله‌ای از متافیزیک می‌نگریستند و به دنبال کشف الگویی جهانشمول بودند. سپس رویکرد علمی مورد توجه قرار گرفت که در آن تاریخ مثل آزمایشگاهی است که فرضیه‌های سیاست خارجی در آن با رویکرد مقایسه‌ای مورد آزمایش، بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. در رویکرد علمی نمی‌توان سیاست خارجی بر اساس یک متغیر تبیین کرد، گرچه وجوه مشترکی بین متغیرهای مختلف می‌توان پیدا کرد.

در روش مقایسه‌ای آگاهی نسبت به دیدگاه‌های مختلف در سیاست خارجی پدید می‌آید و از تعمیم‌های نابجا و کلان نیز خودداری می‌گردد. در این رویکرد وجوه افتراق و اشتراک و تشابه و تمایز سیاست‌های خارجی با هم مقایسه می‌شود. برای مثال، وجه مشترک دولت‌های دموکراتیک این است که در رویارویی با یکدیگر به خشونت متوسل نمی‌شوند. البته می‌توان موارد منحصر به فردی را نیز در سیاست خارجی پیدا کرد، مثل استفاده آمریکا از بمب اتم در جنگ جهانی دوم. همچنین پدیده‌های مشابه نیز ممکن است معانی و تفسیر و تأویل‌های متفاوتی داشته باشند، مثل جنبش رهایی‌بخش فلسطین که از حرکت‌های تروریستی متفاوت است، گرچه قضاوت‌های ارزشی در باب آن فراوان است. الگوی مقایسه‌ای به‌طورکلی روش مناسبی برای بررسی و تحلیل سیاست خارجی است زیراکه متغیرهای مختلف در آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و به شباهت‌ها و تفاوت‌های مدل‌های سیاسی مختلف پرداخته می‌شود (امیدی، ۱۳۸۶: ۱۰۵-۱۰۰).

دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۰) در بررسی نظریه‌های سیاست خارجی، نظریه اسلامی را که بر مفهوم «انسان فطری» مبتنی است با «انسان اقتصادی» در نظریه‌های خردگرا و «انسان اجتماعی» در نظریه‌های سازه‌انگاری و انتقادی را متفاوت و متمایز دانسته است. وجه تمایز نظریهٔ اسلامی با دو نظریهٔ دیگر در فطرت و ستیز با غریزه است که مبنای دو نظریهٔ دیگر است. همچنین انسان مخلوقی با انگیزه‌های فطری و معنوی و الهی است که فارغ از هر گونه جنسیت و ملیتی به حقیقت‌طلبی، عدالت‌خواهی، نوع‌دوستی، آزادی‌خواهی و ظلم‌ستیری میل دارد.

در نظریهٔ اسلامی نفس در مرتبهٔ پایین‌تری از فطرت قرار دارد و غریزه و شهوت انسان را به سوی بی‌عدالتی، منفعت‌طلبی و ظلم

می‌کشاند. انسان نیز در میانهٔ حقیقت نامتعینی بین خیر و شر و مرتبهٔ علوی و سفلی در نوسان است، لزوما بدون تربیت حرکت به سوی کمال ندارد، گرچه از اصول فطری مشخصی پیروی می‌کند (مطهری، ۱۳۷۰: ۵۸-۵۴).

در نظریهٔ اسلامی عقلانیت فطری از عقلانیت ابزاری، ارتباطی و هنجاری که در دو نظریهٔ دیگر وجود دارد، متفاوت است. رسالت پیامبران نیز بیدار کردن آن عقلانیت فطری است تا راه صواب و سعادت را از راه شقاوت و ضلالت تشخیص دهد (پارسانیا، ۱۳۸۱: ۱۶). عقلانیت فطری عقلانیت موسع است که شامل عقل نظری و عملی می‌شود، به امور دنیوی و اخروی می‌پردازد و مانند عقلانیت ابزاری ماهیت تک بعدی ندارد و نسبی نیست. عقل نظری شامل عقل تجربی، تجریدی و شهودی است و به دنبال درک حقیقت هستی است. عقل عملی نیز به عمل و کنش انسانی و بایدها و نبایدها مربوط می‌شود و عقلانیت ابزاری را نیز در بر می‌گیرد. این عقل اهداف و غایات دینی و دنیوی را نیز شامل می‌شود (دهقانی فیرزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۸). عقل فطری را که با ماهیت وجودی و ماهوی انسان در ارتباط است، می‌توان «عقل دینی» نامید (عابدی شاهرودی، ۱۳۸۵: ۴۵).

سلیمانی و دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۳) بر این باورند که با پیروزی انقلاب اسلامی، تغییر اساسی در سیاست خارجی ایران اتفاق افتاده است، البته غفلت از این حوزه نظام را با دشواری‌های خاصی روبرو کرده است و ضعف مفهوم‌پردازی در این حوزه را به دنبال داشته است. سؤال اساسی پژوهشگران مذکور این بوده است که الگوی سیاست خارجی جمهوری اسلامی چیست؟ پاسخ این سؤال را نیز در سه سطح تصمیم‌گیری، ساختار تصمیم‌گیری و جهت‌گیری آن بررسی کرده‌اند تا بتوانند تصویر روشنی از منطق کنش و تصمیم‌گیری و عوامل ساختاری و نهادی مؤثر بر سیاست خارجی را به دست دهند.

جمهوری اسلامی پس از انقلاب دارای ماهیت و هویت خاصی است که بر اساس شریعت اسلامی تأسیس شده و بر مبنای احکام اسلامی تصمیم می‌گیرد و عمل می‌کند و متمایز از دولت‌هایی است با عنوان جمهوری اسلامی در جغرافیای جهان اسلام ایجاد شده است. تصمیم‌گیری در سیاست خارجی ایران از سه لایه تشکیل شده است: در لایه و هستهٔ مرکزی فردی تصمیم‌گیر قرار داد و کنش و رفتار وی بر مبنای مصلحت در جهت منافع مادی و معنوی در قلمرو دنیوی و اخروی است. در لایهٔ دوم یا سطح میانی، ساختار تصمیم‌گیری قرار

دارد کـه نحـوه، جایـگاه و عناصـر تصمیم‌گیرنـده را شـامل می‌شـود کـه از نظـر نرم‌افـزاری و سـخت‌افزاری منحصـر بـه فـرد اسـت کـه دارای مشـروعیت الهـی و انسـانی اسـت و تصمیم‌گیـری در آن اقتضائـات خاصـی دارد. لایـهٔ و سـطح سـوم خروجـی و وجـه عینـی آن اسـت کـه رویکـردی چالشـی و منتقدانه دارد و نظـام بین‌الملـل و نهـادی آن را ناعادلانـه می‌خوانـد و بـا بلوک‌بنـدی و ائتلاف‌سـازی در راسـتای شـکل‌دهی نظـام بین‌المللـی مطلـوب اسـت (سـلیمانی و دهقانـی فیروزآبـادی، ۱۳۹۳: ۹۷-۹۶).

شـوری (۱۳۹۰) معتقـد اسـت انقـلاب ۵۷ موجـب بـروز تعارضـات و اختلافـات جـدی میـان ایـران و قدرت‌هـای بـزرگ و منطقـه شـده اسـت کـه علـت آن نیـز آرمان‌گرایـی و صـدور انقـلاب بـوده اسـت و رویکـرد آن در سیاسـت خارجـی تهاجمـی و انقلابـی بـوده اسـت کـه نتیجـه کنـش و واکنش‌هـای میـان سـال‌های ۵۷ تـا ۶۱ بـوده اسـت. بـه رغـم پیام‌هـای دوسـتانه جمهـوری اسـلامی، پیام‌هایـی کـه موجـب تشـدید روابـط شـد، خودنمایـی بیشـتری پیـدا کـرد و علـت آن بـه خطـر افتـادن منافـع برخـی کشـورها مثـل آمریـکا و اسـرائیل، خطـر تأثیرپذیـری کشـورهای همسـایه از انقـلاب ایـران و بی‌تجربگـی و افراطی‌گـری در داخـل بـوده اسـت. وانگهـی رویکـرد جمهـوری اسـلامی در ابتـدا بسـته نبـود و فراینـدی تعاملـی داشـت امـا حوادثـی مثـل جنـگ تحمیلـی و گروگان‌گیـری بـر ایـن فراینـد تأثیـر گذاشـت کـه نشـان می‌دهـد سیاسـت ماهیتـی برسـاخته دارد و ممکـن اسـت در طـی زمـان تغییـر کنـد و تحـت تأثیـر حـوادث و روابـط قـرار گیـرد و گاه موضـع منفعلانـه و گاه فعالانـه داشـته باشـد.

صریح‌القلـم (۱۳۸۸) بـه ایـن مسـأله پرداختـه کـه آیـا امـکان تغییـر در سیاسـت خارجـی جمهـوری اسـلامی ایـران وجـود دارد. در ایـن ارتبـاط وی بـا توجـه بـه سـاختار داخلـی و اصـول سیاسـی کشـور بـر ایـن بـاور اسـت کـه « بـه چهـار دلیـل عـدم اتصـال سیاسـت خارجـی بـه نظـام اقتصـادی، ماهیـت عقیدتـی قـدرت در نظـام سیاسـی، حفـظ سیاسـت خارجـی موجـود بـا توجـه بـه حاکمیـت موجـود و اتصـال مشـروعیت و امنیـت ملـی بـه سیاسـت خارجـی نمی‌تـوان تغییـری در رونـد کنونـی سیاسـت خارجـی ایـران انتظـار داشـت». وی معتقـد اسـت بـه همـان دلیلـی کـه آمریـکا نمی‌توانـد کمونیسـت شـود، جمهـوری اسـلامی نیـز نمی‌توانـد لیبـرال گـردد. او می‌گویـد بـا توجـه بـه هویـت دینـی جمهـوری اسـلامی، قـدرت اقتصـادی و سیاسـی در اختیـار مجموعـه‌ای از عقایـد اسـت و منطـق سـامان در حفاظـت از آن شـبکهٔ اعتقـادی اسـت. نظـم داخلـی نیـز در ایـران بـر اسـاس نظـام ارزشـی، عقیدتـی دینـی و انقلابـی اسـت. از ایـن‌رو تغییـر سیاسـت خارجـی تابـع تغییـرات سیاسـت داخلـی اسـت.

در ایـن پژوهـش سـعی شـده اسـت سیاسـت خارجـی از دیـدگاه کاندیداهـای دورهٔ چهاردهـم ریاسـت جمهـوری بررسـی گـردد تـا رویکـرد و روش هـر کـدام نسـبت بـه آن روشـن گـردد و شـباهت و تفـاوت آنـان نیـز بـا رویکـرد مقایسـه‌ای نیـز تبییـن شـود. همچنیـن عناصـر مانیفسـت در گفتمـان هـر کاندیـدا مـورد توجـه قـرار می‌گیـرد تـا مشـخص گـردد کـه هـر کاندیـدا چقـدر از اصطلاحـات علمـی اسـتفاده کـرده و در چارچـوب گفتمـان علمـی سـخن می‌گویـد؛ از ایـن‌رو رویکـرد علمـی نیـز در تحقیـق مذکـور مـورد اسـتفاده قـرار گرفتـه اسـت. همچنیـن پرسـش‌های مطـرح شـده نیـز می‌توانـد منطـق و نگـرش پرسشـگران را نشـان دهـد و و پاسـخ‌ها می‌توانـد، عـلاوه بـر میـزان درک و پاسـخگویی، مواضـع و دیدگاه‌هـای مختلـف کاندیداهـا را نشـان دهـد.

۳- داده‌ها و یافته‌ها

در ایـن قسـمت ابتـدا سـؤالات مناظـره مطـرح شـده و در پایـان کدهـای مهـم آن اسـتخراج شـده اسـت. در تحلیـل داده‌هـا نیـز از دو روش بررسـی متغیرهـای بالقـوه و بـارز اسـتفاده شـده اسـت؛ یعنـی ابتـدا یکسـری متغیـر بالقـوه و پیش‌سـاخته در متـن مناظـرات کاندیداهـا مـورد بررسـی قـرار گرفتـه، سـپس متغیرهـای بـارز کـه در حیـن بررسـی متـن در ذهـن نگارنـدگان جرقـه زده اسـت، ثبـت و ضبـط شـده و بـا گزیـده کلام‌هایـی از هـر یـک از کاندیـدا همـراه شـده تـا موضـوع و موضـع مـورد نظـر وی را بهتـر بیـان کنـد. در پایـان هـر قسـمت و ذیـل کدهـا و سـخنان هـر کاندیـدا نیـز تحلیـل و تفسـیر مربـوط بـه آن داده شـده اسـت. در پایـان نیـز بـه رتوریـک و ادبیـات هـر کاندیـدا در مواجهـه بـا رقیبـان پرداختـه شـده اسـت.

قسمت اول: فرصت‌ها و ظرفیت‌های سیاست خارجی

محسـن پاک‌آییـن (کارشـناس سیاسـت خارجـی): برنامه‌هـای دولـت شـما بـرای بهـره منـدی از فرصت‌هـا و مزایـای توافقنامه‌هـای بلنـد مـدت مطـرح شـده بـا کشـورهایی نظیـر چیـن و روسـیه چیسـت؟

سـید محمدکاظـم سـجادپور (رئیـس پیشـین مرکـز مطالعـات سیاسـی و بیـن الملـل وزارت امـور خارجـه): خواسـتم از نامزدهـای محتـرم بپرسـم چگونـه می‌خواهنـد مسـئله تـوازن و تعـادل در سیاسـت خارجـی را در عمـل دنبـال کننـد؟

کامبیـز میرکریمـی (عضـو اتـاق بازرگانـی مشـترک ایـران و روسـیه): پیمـان موافقت‌نامـه تجـارت آزاد بیـن ایـران و اتحادیـه اوراسـیا یـک نمونـه موفقـی

بـود کـه بـه خوبـی اجـرا شـد و نشـان داد کـه چقـدر یـک پیمـان منطقـه‌ای می‌توانـد باعـث جهـش صـادرات ایـران بشـود؛ برنامـه دولـت شـما بـرای تکـرار ایـن موافقتنامـه بـا کشـورهای دیگـر و بـا مناطـق دیگـر چیسـت؟

یحیـی آل اسـحاق (رئیـس اتـاق بازرگانـی ایـران و عـراق): یـک فرصتـی هسـت در منطقـه یعنـی ۱۵ تـا کشـور همسـایه مـا، چیـزی حـدود ۱۲۰۰ میلیـارد دلار تعامـلات شـان بـا هـم هسـت، سـهم مـا از ایـن بـازار همسـایه بـا مزیت‌هایـی کـه داریـم، چقـدر اسـت؟ عزیزمـان بـرای اسـتفاده از ایـن فرصـت کـه ضـروری اسـت چـه برنامه‌هایـی دارد؟

محمدرضـا رئـوف شـیبانی (سـفیر سـابق ایـران در سـوریه): بـا توجـه بـه موقعیـت ویـژه محـور مقاومـت و همزمـان حرکـت رو بـه جلـو و رو بـه پیشـرفت جریان‌هـای مقاومتـی در منطقـه و جهـان و همچنیـن دسـتاوردهایی کـه محـور مقاومـت تاکنـون بـه دسـت آورده در دفـاع از مـردم مظلـوم و مسـلمان منطقـه، برنامـه سیاسـی دولـت شـما بـرای تثبیـت و تقویـت ایـن دسـتاوردها چیسـت؟

قسمت دوم: تهدیدها و چالش‌های سیاست خارجی

ابوالفضـل عمویـی (سـخنگوی سـابق امنیـت ملی): اگـر رسـیدن بـه توافـق بـرای رفـع تحریـم در دولـت شـما بـا چالـش مواجـه شـود، آیـا پیگیـری اهـداف اقتصـادی شـما بـا چالـش مواجـه می‌شـود؟

سـیدعباس موسـوی (سـخنگوی اسـبق وزارت امـور خارجـه): دشـمنان دنبـال ایـران هراسـی و سـیاه‌نمایی هسـتند؛ دولـت شـما چـه برنامـه‌ای بـرای ایـن موضـوع دارد؟

حسـین جابـری انصـاری (سـخنگوی اسـبق وزارت امـور خارجه): روابط بـا همسـایگان در اولویـت اسـت یـا روابـط بیـن المللـی یـا میـان ایـن دو؟

عبـاس عراقچـی (معـاون اسـبق وزیـر امـور خارجه): خنثی‌سـازی تحریم‌هـا و ناامیدکـردن تحریم‌کننـدگان و رفـع عزتمندانـه تحریـم هـا، دو مقولـه بسـیار مهـم اسـت و همزمـان بایـد پیـش بـرود؛ برنامـه هـای شـما بـرای هـر دو زمینـه چگونـه اسـت؟

سـید رضـا صدرالحسـینی (کارشـناس مسـائل بیـن الملل): مواجهـه دولـت شـما بـا صهیونیسـتم بین‌الملـل و اسـتکبار جهانـی چگونـه تعریـف می‌شـود؟

جدول کُدهای سؤالات

فرصت‌ها و ظرفیت‌های سیاست خارجی	تهدیدها و چالش‌های سیاست خارجی
۱. بهره‌مندی از فرصت‌ها و مزایای توافق‌نامه با چین و روسیه ۲. مسأله توازن و تعادل در سیاست خارجی ۳. تکرار موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد ۴. برنامه برای استفاده سهم بازار همسایه ۵. تقویت و تثبیت دستاوردهای محور مقاومت	۱. چگونگی ادارهٔ دولت با تحریم و بدون توافق ۲. برنامه برای ایران‌هراسی و سیاه‌نمایی ۳. نوع نگاه و اولویت در ارتباط منطقه‌ای یا بین المللی ۴. خنثی سازی تحریم ها و رفع تحریم ۵. مواجهه با صهیونیسم بین الملل و استکبار جهانی

بررسی میزان توجه کاندیداها به کُدهای سوالات

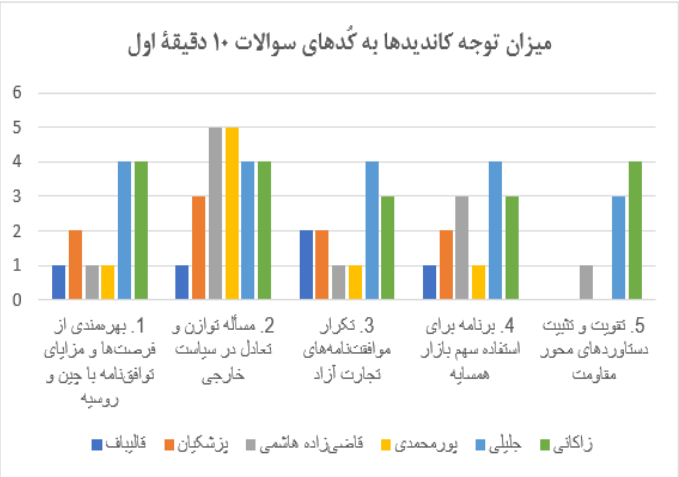

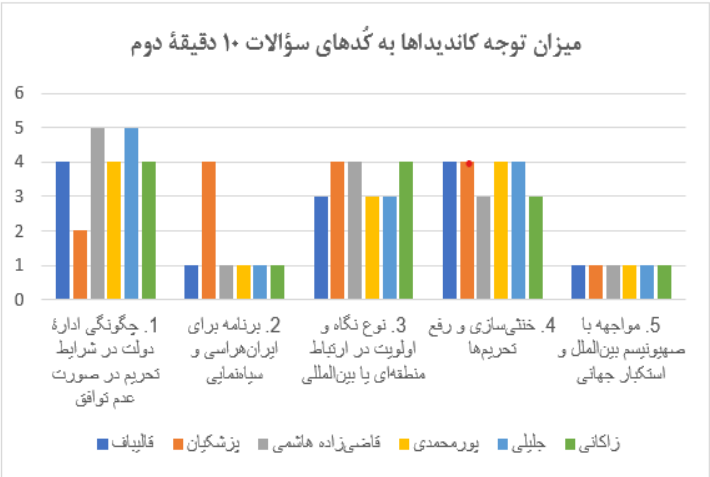

در ۱۰ دقیقهٔ دوم، دربارهٔ موضوع تهدیدها و چالش‌های سیاست خارجی، در نظرات کاندیداها با یکدیگر نیز شباهتها و تفاوتهایی مشاهده میشود. به موضوع سؤال ۱، قاضیزاده و جلیلی بیش از همه توجه کردهاند و پزشکیان کمتر از همه به آن پرداخته است. به موضوع سؤال ۲، بجز پزشکیان که به آن زیاد پرداخته، هیچکدام از کاندیداها توجه نکردهاند. به موضوع سؤال ۳، همه به نسبت توجه داشتند، البته پزشکیان، قاضیزاده و زاکانی بیشتر بدان پرداختهاند. به موضوع سؤال ۴، همه به طور مساوی توجه کردهاند، بجز هاشمی و زاکانی که کمتر از بقیه بدان پرداختهاند. به موضوع سؤال ۵، همه کاندیداها کم توجه داشتهاند.

نظرات قاضیزاده و جلیلی دربارهٔ چگونگی ادارهٔ دولت در شرایط تحریم به یکدیگر نزدیک‌تر است. جالب است که پزشکیان بیشتر از همه به مسأله ایران‌هراسی و سیاه‌نمایی پرداخته است یا مثلاً به موضوع مواجهه با صهیونیسم بین‌الملل و استکبار جهانی همهٔ کاندیداها توجه کمی نشان دادهاند.

بررسی تعداد واژه و سرعت کلام در سخنان کاندیداها

سال دوم، شماره۲، شماره ٦، پاییز و زمستان ۱٤۰۲
بررسی‌وتحلیل دیدگاه‌ها و مواضع سیاست‌خارجی کاندیداهای‌دوره چهاردهم‌ریاست جمهوری

پیکـرۀ مناظـرۀ چهـارم ۲۰۶۲۲ واژه بـوده اسـت. حجـم پیکـرۀ واژگانـی قاضیزاده هاشـمی از همـه کمتـر و جلیلـی از همـه بیشـتر بـوده اسـت. سـرعت کلام جلیلـی از همـه بیشـتر بـوده و سـرعت کلام قالیبـاف، پورمحمـدی و قاضیـزاده هاشـمی مسـاوی بـوده اسـت.

بررسی و مقایسۀ عناصر مانیفست انتخاباتی در سخنان کاندیداها در مناظرۀ چهارم

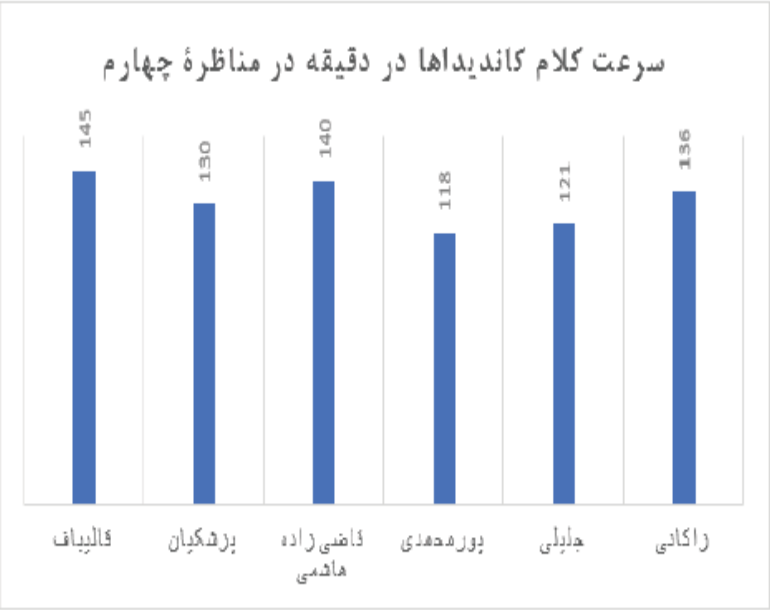

در مناظره چهارم که موضوع آن سیاست خارجی است، بدون شک میبایست بسامد واژگان گفتمان سیاسی بیشتر باشد؛ با این وجود واژهٔ «دموکراسی» در سخنان تمام کاندیداها صفر است. همچنین پزشکیان اصلاً از واژهٔ «دیپلماسی» استفاده نکرده و بسامد آن در سخنان دیگر کاندیداها چشمگیر نبوده است. در سخنان زاکانی «مردم» ۵۳ بار تکرار شده است و در سخنان جلیلی ۷ بار، درحالیکه واژهٔ «ایران» در سخنان جلیلی صفر است. فراوانی واژگان مانیفستی و گفتمان به خصوص واژگان علمی مثل فرضیه، راه حل و پیامد نیز صفر است. این آمار نشانگر فقر سواد علمی و سیاسی در گفتمان سیاسی کشور است که باید به آن توجه بیشتر مبذول گردد.

۵-بررسی و تحلیل سخنان کاندیداها

بررسی سخنان قالیباف

گزیده کلام‌ها

- خنثی سازی تحریم را که با آن ۵ فوریتی که من اشاره کردم، دنبال خواهیم کرد.
- اولویت بنده در دولت چهاردهم در سیاست خارجی دیپلماسی و سیاست‌هایی است که مصوبه نظام هست.
- دیپلماسی میدان یک ابزار است: مذاکره روش مبارزه است یا مبارزه روش مذاکره است.

کدگذاری و تحلیل محتوا

قالیباف در پاسخ سؤالات ۱۰ دقیقهٔ اول میگوید فرصت در دل تهدید است و ما به توافق میرسیم اما در چارچوب قانون و سیاستهای کلان. او بر رسیدن به اجماع و وحدت ملی و بر رفع تنش داخلی و بین دستگاهی تأکید میکند. اولویت وی بحثهای اقتصادی و استفاده از ظرفیتها است. وی نیز به دههٔ ۹۰ برمیگردد و میگوید دوباره تجربهٔ تلخ آن روزگار را تکرار نخواهیم کرد. وی موقعیت ژئوپلیتیکی ایران را مهم میشمارد و مدیریت قوی را لازمهٔ رفع مشکلات کشور میداند.

قالیباف در ۱۰ دقیقهٔ دوم بر این باور است که باید اول به مشکلات مردم توجه کنیم. او دیپلماسی میدان را یک ابزار میداند و الگوی شهید سلیمانی، وحدت و اجماع، بر میگزیند. ارتباط منطقهای را نیز بر دو بال امنیت و اقتصاد استوار میداند و براساس بند ۶ قانون اقدام راهبردی، راهکار رفع تحریمها را، رشد اقتصادی میداند.

قالیباف در ۶ با لحنی ملایم میگوید ستاد آقای پزشکیان در حقیقت همان ستاد آقای روحانی است و اگر به دههٔ نود برگردیم باز شکاف ملت و دولت، تنش بین قوا و رشد نقدینگی ۲۶ درصد و ... اتفاق میافتد. او بر این باور است که به جلو برویم و رؤیای ایران بزرگ را بسازیم. کشور مدیر قوی میخواند و من بدون هیچ بهانهای آرزو و رؤیای رشد اقتصادی را برآورده خواهم کرد و افقی روشن و رؤیایی را برای آینده رقم خواهم زد.

کدهای باز	
فرصت، تهدید، مذاکره، خنثی‌سازی، مدیریت، وحدت داخلی، الگوی شهید سلیمانی، وحدت و اجماع، امنیت و اقتصاد، دیپلماسی میدان، بهانه، پیش‌شرط، افق روشن، آیندهٔ رؤیایی، مدیریت قوی، دیپلماسی و میدان، امنیت و اقتصاد، فرصت در دل تهدید، توافق در چارچوب قانون و سیاست‌های کلان، اولویت در اقتصاد، استفاده از ظرفیت‌ها، مدیریت قوی، موقعیت ژئوپلتیکی ایران، توجه به مشکلات مردم، وحدت و اجماع، شکاف ملت و دولت، تنش بین قوا، رشد نقدینگی	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
خنثی‌سازی تحریم، وحدت و اجماع داخلی، دیپلماسی و میدان، مدیریت قوی، اولویت بر اقتصاد، مدیریت، شکاف ملت و دولت، تنش میان قوا، مشکلات اقتصادی، موقعیت ژئوپلتیکی ایران،	خنثی‌سازی تحریم، دیپلماسی و میدان، پرداختن به مشکلات اقتصادی، شکاف و تنش سیاسی، نقش موقعیت ژئوپلتیک ایران

بررسی سخنان پزشکیان

گزیده کلام‌ها

- از روز اول وقتی که آمدم ثبت نام کردم گفتم که بنده سیاست‌های کلی مقام معظم رهبری را پیگیری خواهم کرد.
- مبنای سیاست خارجی من؛ همان سه اصل عزت، حکمت و مصلحت است.
- حکمت و مصلحت را وسیله‌ای برای رسیدن به عزت و عزت را نیز در بهبود زندگی شما جستجو می‌کنم.

کدگذاری و تحلیل محتوا

پزشکیان در ۱۰ دقیقهٔ اول بر حل مشکلات از طریق اجماع و وحدت داخلی تأکید میکند. بر این باور است که ما باید مشکل را با همسایگان حل کنیم و برجام را نهایی سازیم. نباید حرف بزنیم؛ باید عمل کنیم. وی مزیتهای اقتصادی کشور و وضعیت ژئوپلیتیکی، ترانزیت شرق به غرب، گردشگری، نفت و گاز و ... را میداند و از اهمالکاری چین و کشورهای همسایه انتقاد میکند.

پزشکیان در ۱۰ دقیقهٔ دوم میگوید زمستان گاز نداریم و تابستان، برق. ما در میادین مشترک هم خیلی ضرر میدهیم. او گفت مدینهٔ فاضله میشود حرف زد ولی در عمل زندگی مردم دارد نابود میشود. وی با لحنی تند

میگوید نتانیاهو هم میگفت من هر کاری بکنم نباید بگذارم این برجام به نتیجه برسد، پس فرق شما با آنها چیست؟!

پزشکیان در جمعبندی، مبنای سیاست خارجی خود را سه اصل دولت اصلاحات در دورهٔ خاتمی میداند و به ارتقاء جایگاه و امنیت و اقتدار ایران و تأمین رفاه و آسایش برای مردم و جلوگیری از موج مهاجرت، شوق ماندن و ساختن کشور میداند. او سیاست خارجی را ابزاری برای شناساندن فرهنگ غنی ایران و جلوگیری از ایرانهراسی و اسلامهراسی میداند. او با ذکر شعر «بنی آدم اعضای یکدیگرند»، محور ارتباط خارجی را روابط انسانی میداند و اشغالگری و نژادپرستی را بر نمیتابد.

کدهای باز	
فرصت، تهدید، مذاکره، خنثی‌سازی، مدیریت، وحدت داخلی، الگوی شهید سلیمانی، وحدت و اجماع، امنیت و اقتصاد، دیپلماسی میدان، بهانه، پیش‌شرط، افق روشن، آیندهٔ رؤیایی، مدیریت قوی، دیپلماسی و میدان، امنیت و اقتصاد، فرصت در دل تهدید، توافق در چارچوب قانون و سیاست‌های کلان، اولویت در اقتصاد، استفاده از ظرفیت‌ها، مدیریت قوی، موقعیت ژئوپلتیکی ایران، توجه به مشکلات مردم، وحدت و اجماع، شکاف ملت و دولت، تنش بین قوا، رشد نقدینگی	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
خنثی‌سازی تحریم، وحدت و اجماع داخلی، دیپلماسی و میدان، مدیریت قوی، اولویت بر اقتصاد، مدیریت، شکاف ملت و دولت، تنش میان قوا، مشکلات اقتصادی، موقعیت ژئوپلتیکی ایران،	خنثی‌سازی تحریم، دیپلماسی و میدان، پرداختن به مشکلات اقتصادی، شکاف و تنش سیاسی، نقش موقعیت ژئوپلتیک ایران

بررسی سخنان قاضیزادهٔ هاشمی

گزیده کلام‌ها

- اما به عنوان یک ایرانی من شرمنده‌ام که نگاه خود تحقیری داشته باشیم.
- حامیان آقای پزشکیان تعادلی در سیاست خارجی و مناسبات بین‌المللی ندارند و تک‌چشمی به دنیا نگاه می‌کنند.
- سیاست خارجی جای خیال‌پردازی، شاعرمسلکی، توهم زدگی و ایده‌آلیسم هپروتی نیست.

کدگذاری و تحلیل محتوا

قاضیـزادۀ هاشـمی در ۱۰ دقیقـۀ دوم از روابـط خارجـی دولـت روحانـی بـه تنـدی انتقـاد میکنـد و نـگاه آنـان را تکچشـمی میدانـد و بـر ایـن بـاور اسـت که هـرگاه اینهـا سـر کار آمدهانـد، سـایه جنـگ بـر سـر کشـور افتـاده و امنیـت آن بـه خطـر افتـاده اسـت. او دیپلماسـی دولـت رئیسـی را دوسـتی بـا همسـایگان میدانـد و بـا سـبک مثالـی مصداقـی از ارتبـاط مجـدد با همسـایگان و آب شـدن یـخ روابـط بـا آنـان میگویـد.

قاضیـزاده هاشـمی در ۱۰ دقیقـۀ دوم موضعـی تنـد و انتقـادی نسـبت بـه پزشـکیان میگیـرد و از حضـور افـراد دولـت روحانـی در سـتاد وی انتقـاد میکنـد. از دیپلماسـی موفـق رئیسـی و امیرعبدالهیـان بـه رغـم وجـود تحریـم میگویـد. او ایجـاد تـوازن را بـا تکیـه بـر قـدرت درونـزا میدانـد کـه از موضـع قـدرت باشـد. در داخـل نیـز بـر مردمیسـازی و واگـذاری امـور بـه مـردم توجـه دارد.

قاضیـزاده در ۶ دقیقـۀ جمعبنـدی، بـا همـان لحـن تنـد ادامـه میدهـد کـه مـردم بـه هـوش باشـند کـه بـار دیگـر اینهـا میخواهنـد بـر گـردۀ شـما سـوار شـوند. او از موفقیتهـای بینظیـر دولـت رئیسـی میگویـد؛ رونـدی کـه دولـت سـوم روحانـی میخواهـد در نطفـه خفـه کنـد. وی بـر ایـن بـاور اسـت کـه ایـن کشـور محتـاج بـه دیدگاهـی زیرکانـه، مقتدرانـه، واقـع بینانـه و دلسـوزانهای ماننـد شـهید رئیسـی اسـت.

کدهای باز	
برقراری صلح و آرامش، جلوگیری از مداخلات فرامنطقه‌ای، قهر مردم با صندوق رأی، نگاه یک بعدی دولت روحانی، برخورد از موضع قدرت، مذاکرات جدی، قدرت درون‌زا، موفقیت دولت رئیسی، وجود خطر تحریم، انتقاد تند از دولت روحانی، عمل‌گرایی، نگاه خودتحقیری، تعادل در سیاست خارجی، نگاه همه‌جانبه، واقع‌گرایی، خطر امریکا، نقد نگاه تک‌چشمی، دیپلماسی موفق دولت رئیسی، توازن و تعادل در قدرت، مردمی‌سازی دولت	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
صلح و امنیت، مردمی‌سازی دولت، انتقاد تند از دولت روحانی، دفاع از دولت رئیسی، قدرت درون‌زا، مداخلات منطقه‌ای، حقارت سیاسی، نقد نگاه تک بعدی، واقع‌گرایی، توازن قدرت، خطر تحریم، تعادل در سیاست خارجی	امنیت‌طلبی، همه‌جانبه‌گرایی، دفاع از دولت رئیسی، انتقاد از دولت روحانی، تعادل و توازن در سیاست خارجی، موضع‌گیری در برابر مداخلات

بررسی سخنان پورمحمدی

گزیده کلام‌ها

- دلسردی مردم نسبت به مشارکت سیاسی و حضور در انتخابات جدی است.
- بحث تحذب یک مسئله جدی است.
- هدف اصلی سیاست خارجی «دولت قرار» توسعه اقتصاد ملی است.

کدگذاری و تحلیل محتوا

پورمحمدی در ۱۰ دقیقهٔ اول میگوید سیاست خارجی در امتداد سیاست داخلی است و اگر در داخل توانمند باشیم، در سیاست خارجی هم موفق میشویم. او بر این باور است که قدرت ایران در طبقهٔ متوسطش است و ما مردم ایران هرگز تسلیم دیکتاتوری نشدهایم. او بر فعالیت حزب و تشکلهای مردمی تأکید میکند، به نقش مردم باور دارد و به مسأله انقلاب مخملی و رنگی اشاره دارد و از دوگانگی و اختلاف داخلی به عنوان استخوان لای زخم تعبیر میکند و از تبعات آن و دلسری مردم در انتخابات میگوید.

پورمحمدی در ۱۰ دقیقهٔ دوم روی تحزب و ترس از انقلاب مخملی تأکید میکند و از ناکارآمدی سالیان دراز دولت در سایه انتقاد میکند و از موانعی که برای اجرای قراردادهای بینالمللی مثل کرسنت ایجاد شده است. او میگوید چرا با افرادی که فکر میکنید خیانت کردهاند، مناظره نمیگذارید. او از به تاراج رفتن و به یغما بردن ثروت مملکت و نبود راه چاره در گذشته انتقاد میکند. پورمحمدی در جمعبندی از توسعهٔ اقتصاد ملی در دولت قرار میگوید و شکار مقتدرانهٔ فرصتهای پیش رو و رفع تحریمها. او بر این باور است که با انتخابی درست و غیرهیجانی باید از سیل مهاجرت جلوگیری کنیم، به بازی موش و گربهٔ فیلترینگ پایان دهیم، از شکافها و کینهها بگذریم و بر اندام انحصارطلبان لرزه بیندازیم و راه را بر فرصتسوزان و نوکیسهگان ببندیم.

کدهای باز	
فعالیت حزبی (تحزب)، تشکل‌های مردمی، قوانین انتخاباتی شناور، دیپلماسی، دیکتاتوری، دلسردی مردم، اختلافات داخلی، تحذب، سازماندهی نهادهای مردمی، برجام، فرهنگ مقاومت، گفتمان انقلاب اسلامی، انقلاب مخملی، به تاراج رفتن سرمایه، خیانت، مناظره، انتخابات ناموس سیاسی کشور، منافع و مصالح ملی، رفع تحریم و خنثی‌سازی آن، سیاست خارجی در امتداد سیاست داخلی، دوگانگی و اختلاف، ترس از انقلاب مخملی، ناکارآمدی دولت در سایه، خیانت به مملکت، توسعهٔ اقتصاد ملی، شکار فرصت‌ها، برخورد منطقی نه هیجانی، جلوگیری از سیل مهاجرت، پایان دادن به شکاف‌ها و کینه‌ها	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
نهادسازی، تشکل و فعالیت حزبی، رفع اختلافات داخلی، منافع و مصالح ملی، خیانت به مملکت، رفع تحریم، انتقاد از دولت در سایه، برخورد منطقی، جلوگیری از مهاجرت، دلسردی مردم، اختلافات داخلی	نهادسازی، حزب‌گرایی، ملی‌گرایی، اختلاف‌زدایی، تحریم‌زدایی، منطق‌گرایی، تعامل‌گرایی

بررسی سخنان جلیلی

گزیده کلام‌ها

- سیاست خارجی باید سرمایه‌های ملت را ارتقا بدهد نه این که به باد بدهد.
- هشت سال کشور را معطل کردید، هشت سال فرصت اشتغال، فرصت ارزآوری را از بین بردید.
- کار سیاست خارجی دفاع از حقوق ملت است؛ از منافع ملت است.

کدگذاری و تحلیل محتوا

جلیلی در ۱۰ دقیقهٔ اول، وفاق ملی را مهم میپندارد اما بر این باور است که رئیسجمهور باید بر اوضاع و موضوعات اشراف داشته باشد. وی معتقد است از اشتراک، تعامل به دست میآید و از تعامل، فرصت به ویژه در زمینهٔ اقتصادی. او به تندی از قراردادهایی مثل کرسنت انتقاد میکند و معتقد است که جنایت، خیانت و فساد صورت گرفته. وی در این بحث وارد سبک جدلی چدنی با پورمحمدی میشود.

جلیلی در ۱۰ دقیقهٔ دوم میگوید دانشگاه سرمایهٔ ملی است. او با انتقاد تند از دولت روحانی، بر این باور است که ۸ سال تمام فرصتهای رشد و توسعه را از بین بردند. تمام فرصتهای سیاست خارجی را سوزاندند و

باعث گسترش فزاینده فساد شدند. به نظر وی سیاست خارجی سیاستی است که سرمایههای ملت را ارتقاء میدهد و باز بر یک جهان فرصت، یک ایران جهش تأکید میکند.

جلیلی در جمعبندی میگوید باید از فرصتها به شکل حداکثری استفاده کنیم. کار سیاست خارجی دفاع از مردم است و ما نه تنها تحریم را خنثی کنیم، بلکه باید تحریمکننده را پشیمان سازیم. او بر استفاده از گردشگری برای افزایش درآمدهای کشور و موقعیت ژئوپلتیک کشور را ظرفیت مناسبی برای آن دانست. او میگوید در دورهٔ دبیری شورای امنیت ملی به اجماع قوا میاندیشیده است.

کدهای باز	
سیاست و حکمرانی، وفاق ملی، اشراف فکری، اشتراکات و تعاملات، تشخیص و تجویز غلط، جهش اقتصادی، صبر راهبردی، مبارزهٔ با فساد، نقش ایرانیان، وظیفهٔ سیاست خارجی، استفاده از فناوریهای مدرن، سلامت، گردشگری، فرصتسوزی، دفاع از حقوق ملی، دانشگاه سرمایهٔ ملی، گسترش فساد، یک جهان فرصت، یک ایران جهش، موقعیت ژئوپلتیک ایران، اجماع قوا، استفاده حداکثری از فرصتها	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
وفاق ملی، جهش اقتصادی، موقعیت ژئوپلتیک ایران، سرمایهٔ ملی، فرصت، جهش، مبارزه با فساد، صبر راهبردی، تکنولوژی و فناوری، حقوق ملی	حقوق ملی، فناوری، فرصت، جهش، صبر راهبردی، مبارزه با فساد، موقعیت ژئوپلتیک

بررسی سخنان زاکانی

گزیده کلامها

- سیاست خارجی ما بر سه اصل استوار است: مکتب امام، رهنمودهای رهبری و تکیه به مردم.
- پنج گام ما در عرصهٔ بینالمللی: ارتقاء کرامت انسانی، ارتقاء منزلت تصویر جهان ایران، ارتقاء محور مقاومت، دیپلماسی اقتصادی برای بازیابی اقتصاد ملی و اعتلای اهداف انقلاب اسلامی است.
- مذاکره کن، اما به عقل و تجربه تکیه کن. کسی که به عقل و تجربه تکیه نمیکند، او شقی است.

کدگذاری و تحلیل محتوا

زاکانی در ۱۰ دقیقهٔ اول ادعا میکند که قدرت دچار یک دگرگونی و پراکندگی شده و جهان در حال تغییر است. او بر موقعیت ژئوپلیتیک ایران باید در منطقه و در جهان و منزلت‌یابی آن تأکید میکند. او بیمحابا از سیاست خارجی دولت خاتمی و روحانی انتقاد میکند و شمشیر را از رو میبند و کرسنت را سند خیانت دولت آنان میپندارد.

زاکانی در ۱۰ دقیقهٔ دوم از حزبگرایی و ایجاد حزبش با ۲۷۰ شعبه ثبت شده در وزارت کشور میگوید. سپس به موفقیتهای خود در عرصهٔ جهانی مثل چین و بروکسل میپردازد. از خیانتهای نفتی توتال، کرسنت و ... در دولت خاتمی به تندی انتقاد میکند. از از مشارکت مردم، دغدغههای آنان در حوزهٔ معیشت، سلامت و ... میگوید و انسجام و وحدت را رمز پیشرفت، ثروت و آبادانی میداند.

زاکانی در جمعبندی میگوید نباید به مردم ستم کنیم؛ باید با عقل و تجربه مذاکره کنیم. او از مبارزه با فساد، دروغ، بیعدالتی و تبعیض سخن میگوید و از مردم میخواهد که اجازه ندهند بین آنها دیوار بکشند و به نام مذهب، قومیت، جنسیت یا هر نام دیگری آنها را از یکدیگر جدا کنند. جدایی خیانت به ایران است؛ خیانت به مردمی است که تمدن و فرهنگ زیبای ایرانی را خلق کردهاند.

سال دوم، شماره۲،
شماره ٦، پیاپی ٦،
پاییز و زمستان
۱٤۰۲
بررسی‌وتحلیل
دیدگاه‌ها و مواضع
سیاست‌خارجی
کاندیداهای‌دوره
چهاردهم‌ریاست
جمهوری

دیپلماسی منزلت‌طلبانه، بی‌برنامگی، تحریف، خیانت، نقد برجام، وحدت و انسجام، ثروتمندی مردم، پیشرفت و آبادانی، سلامت و معیشت، عدالت، رفع تبعیض، مبارزه با فساد، اتحاد و همبستگی ملی، پرهیز از تجزیه، تقابل و درگیری، اصول سیاست خارجی، گام‌های بین‌المللی، مذاکره بر اساس عقل و تجربه، موقعیت ژئوپلتیک ایران، انتقاد از دولت خاتمی و روحانی، خیانت کرسنت، حزب‌گرایی، مشارکت مردم، دغدغه‌های معیشت، انسجام و وحدت، مبارزه با فساد، بی‌عدالتی و تبعیض	
کدهای محوری	**کدهای گزینشی**
وحدت و انسجام، رفاه مرد، پیشرفت و آبادانی، سلامت و معیشت، مبارزه با فساد، عقل و تجربه، حزب‌گرایی، موقعیت ژئوپلتیک ایران، مشارکت مردم، دیپلماسی	دیپلماسی، وحدت ملی، توسعه، موقعیت ژئوپلتیک، مشارکت مردمی، عقل و تجربه، مبازه با فساد

نتیجه‌گیری

از کدگذاری سخنان کاندیداها می‌توان دریافت کرد موقعیت ژئوپلتیک ایران برای قالیباف، جلیلی و زاکانی مهم است. پورمحمدی و زاکانی نیز به حزب‌گرایی اهمیت می‌دهند. دیپلماسی و میدان هم مورد توجه قالیباف و جلیلی است.

یکی از مواضع مورد اختلاف پزشکیان و قالیباف و جلیلی رفع تحریم و خنثی‌سازی آن است. چیستی، چگونگی و چرایی دیپلماسی در سیاست خارجی نیز از موضوعات مورد مناقشه بین کاندیداها است.

تقریبا اکثر کاندیداها از وحدت و انسجام ملی، مبارزه با فساد و توجه به معیشت مردم صحبت کرده‌اند. به‌طورکلی برتری گرایش عاطفی بر رویکرد علمی در فضای مناظره حاکم بوده است. همچنین تقابل و موضع‌گیری رویکرد ایدئولوژیک مناظره را برجسته کرده است.

کاندیداها به کدها و مفاهیم سؤالات کمتر توجه داشته و از موضوع منحرف می‌شده‌اند، علت آن شاید تراکم سؤالات، دشواری درک یا مطرح کردن کل سؤالات در ابتدا باشد. مرز میان مسائل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی که هر کدام مناظرهٔ جداگانه‌ای داشته نیز توسط کاندیداها به روشنی رعایت نشده است.

طبق جدول عناصر مانیفستی، تقریباً بر مناظره فضای علمی حاکم نبوده است و کاندیداها کمتر خود را مقید به برنامه و روش علمی می‌دانسته و رویهٔ سیاست عامه‌گرایانه در آن بیشتر به چشم می‌خورد.

می‌توان از کدهای گزینشی کاندیداها، اصلاحات سیاسی خاصی مثل «انسان‌گرایی، ملی‌گرایی، حزب‌گرایی، واقع‌گرایی، منطق‌گرایی، تعامل‌گرایی، تجربه‌گرایی، عقل‌گرایی، توسعه‌گرایی» و عباراتی مثل «وفاق ملی، آشتی ملی، وحدت ملی، عدالت، مشارکت، دیپلماسی» را به روشنی استخراج کرد و به تولید زبان سیاست و بازتولید گفتمان سیاسی در ایران کمک کرد.

در بخش اول، دوم و جمع‌بندی مناظره یکی از مشخصه‌های اصلی بحث، جدل، دفاع، نفی، اثبات، اعتراض، ادعا، انتقاد، و موضع‌گیری است؛ کاندیداها به جای اینکه به موضوع بپردازند و به سؤالات پاسخ دهند، با شگردهای رتوریکی بیشتر در صدد اثبات برتری خود یا راندن رقیب از میدان هستند.

بخش اول: فرصت ها و ظرفیت های سیاست خارجی

قالیباف با نقد مشاوران پزشکیان، بدون ذکر نام آقای ظریف، که به وحدت و اجماع توجه ندارند و قانون راهبردی مصوب مجلس را مورد نقد قرار داده‌اند، گفت از اینکه اینگونه مواضع و دیدگاها در تقابل با مواضع پزشکیان است که براجماع و وحدت تاکید دارند، می‌توانند آرامش عمومی جامعه را به هم بزنند. پزشکیان با دفاع صریح از برجام و ضرورت احیا آن و همچنین نهایی کردن FATF، بر اجماع و انسجام برای موفقیت داخلی و بین المللی تاکید کرد. قاضی زاده هاشمی با تمجید از سیاست همسایگی دولت شهید رئیسی به نقد عملکرد دولت روحانی و سپس به نقد پزشکیان و طرفدارانش پرداخت. پور محمدی به نقد وضعیت کاهش حضور مردم در انتخابات و تصویب نشدن قانون جامع انتخابات پرداخته و از اینکه چرا افرادی مثل جهانگیری و لاریجانی تایید صلاحیت نشدند، اعتراض و تاکید کرد تا این مشکلات حل نشود امکان اجماع و تفاهم ملی فراهم نمی‌شود. پور محمدی از اینکه مشخص نیست هر یک از کاندیداهای تایید شده، نماینده کدام جریان فکری و سیاسی جامعه هستند، طبیعی است که بستر لازم برای مشارکت گستره مردم فراهم نمی‌شود.

جلیلی بدون توجه به فضای چالشی و انتقادی گفت وگوی بین سه نامزد قبل از خود، به فرصت‌ها و ظرفیت‌های سیاست خارجی کشور پرداخت. زاکانی با نشان دادن یک کتاب، طرح‌ها و ایده‌های خود در مورد سیاست خارجی را با رویکرد حماسی و شعاری بیان کرد و به منزلت‌یابی جدید برای نشاندن ایران بر قله‌های جهان تاکید کرد. قالیباف در پنج دقیقه دوم خود به نقد عملکرد مشاوران پزشکیان بدون نام بردن از ظریف ادامه داد. جلیلی خطاب به پورمحمدی بارها گفت که «در خصوص موضوعات مختلف خواب‌نما شده و دقیقا مسئله را نمی‌داند». زاکانی با انتقاد از ظریف گفت ظریف از غرب گدایی میکند.

بخش دوم مناظره: تهدیدها و چالش های سیاست خارجی

قاضی‌زاده هاشمی عمده‌ی بحث خود را به نقد صحبت‌های ظریف و دفاع از عملکرد دولت شهید رئیسی اختصاص داد. پورمحمدی عمده‌ی نقدهای خود را متوجه جلیلی کرد. جلیلی از عملکرد دولت سایه خود در ابعاد مختلف دفاع کرد. جلیلی بالاخره از لاک دفاعی و برنامه‌ای خارج شد و به صورت طوفانی علیه برجام و دولت روحانی سخن گفت. قالیباف بر رفع تحریم‌ها برای رشد اقتصادی تاکید کرد و در میانه

سال دوم، شماره۲، شماره ٦، پیاپی ٦، پاییز و زمستان ۱۴۰۲
بررسی‌وتحلیل دیدگاه‌ها و مواضع سیاست‌خارجی کاندیداهای‌دوره چهاردهم‌ریاست جمهوری

مناظـره ضمـن رهـا کـردن بحث‌هـای چالشـی و انتقـادی دیگـر کاندیداهـا، قول‌هـا و وعده‌هـای عملـی و اجرایـی خـود را بیـان کـرد. پورمحمـدی از کسـانی کـه باعـث تصویـب قطعنامـه هـای متعـدد در شـورای امنیـت سـازمان ملـل متحـد شـدند، خواسـت کـه پاسـخگو باشـند نـه اینکـه طلبـکار باشـند. جلیلـی مدعـی شـده در دوره برجـام رشـد اقتصـادی منفـی شـده و در حالیکـه رشـد اقتصـادی در دو سـال بعـد از برجـام دو رقمـی شـده بـود.

پورمحمـدی بـه عملکـرد جلیلـی کـه مانـع از سـاماندهی سـازمان هـای مـردم نهـاد شـده بـود، انتقـاد کـرد. قاضـی زاده در موضـع انتقـادی نسـبت بـه پزشـکیان و سـتاد وی بـه مـردم قـول داد کـه اینهـا نمی‌تواننـد تحریم‌هـا را لغـو کننـد و معتـاد توافـق هسـتند. پورمحمـدی ضمـن دفـاع از برجـام کـه تلاشـی بـرای رفـع تحریم‌هاسـت از اینکـه عـده‌ای بـا جهـل مرکـب تحریم‌هـا را نعمـت می‌داننـد، انتقـاد کـرد. جلیلـی ضمـن دفـاع از عمکـرد خـود در دبیـری شـورای عالـی امنیـت ملـی، اقدامـات خـود در اجمـاع و هماهنگـی بیـن سـران سـه قـوه را توضیـح داد. زاکانـی بـا نشـان دادن کلیـد کـه بـر زندگـی مـردم قفـل زده، بـه حمـلات خـود بـه پزشـکیان بـا کنایـه کـه مشـاوران پزشـکیان اختلاف‌افکنـی می‌کننـد، امـا ایشـان نهج‌البلاغـه می‌خوانـد ادامـه داد.

جمع بندی

قالیبـاف، سـتاد پزشـکیان را همـان تیـم روحانـی دانسـت کـه بازگشـت بـه گذشـته‌ای را کـه رشـد منقـی اقتصـادی و شـکاف بیـن حاکمیـت و دولـت در آن وجـود دارد، نویـد مـی دهنـد. قالیبـاف مدیریـت خـود را در دوره ۱۲ سـاله شـهرداری موفـق ارزیابـی کـرد کـه همیـن مسـیر را در ریاسـت جمهـوری ادامـه مـی دهـد. پزشـکیان عـزت را در بهبـود زندگـی مـردم دانسـت و بـا کنایـه گفـت کـه در شـرایط چهـار نفـر بـه یـک نفـر، ۵ دقیقـه وقـت خیلـی کمـی اسـت. پزشـکیان در یـک بیانـه نوشـته شـده دیدگاه‌هـای تحولـی خـود را در خصـوص سیاسـت خارجـی بیـان کـرد. در حالـی کـه تحریم‌هـا، اصلی‌تریـن چالـش امـروز کشـور اسـت امـا در مناظـرات کمتـر بـه ایـن موضـوع پرداختـه شـد و عمدتـا بـه بحـث موافقـان و مخالفـان برجـام گذشـت. پزشـکیان کـه نمـاد خـود را در صداقـت و پاکدسـتی برجسـته کـرده بـود، در سـه مناظـره قبلـی نتوانسـته بـود اهـداف خـود را بـه صـورت روشـن اعـلام و قاطعیـت در تصمیمـات و قابلیـت در اجـرای آنهـا را نشـان دهـد، در ایـن مناظـره تـلاش کـرد تـا حـدی متفـاوت ظاهـر شـود و گفتمـان اصلاحـی خـود را در مقایسـه بـا دیگـران برجسـته تـر کنـد. پزشـکیان کـه امـکان بیشـتری بـرای جـذب آرای خامـوش و خاکسـتری داشـت در ایـن مناظـره

هـم کمتـر توانسـت مرددیـن و قهرکننـدگان از انتخابـات را بـه رای دادن متقاعـد کنـد.

قالیبـاف کـه در سـه مناظـره قبـل در قالـب یـک دولتمـرد و مدیـر قـوی و اجرایـی صحبـت کـرده بـود، در ایـن مناظـره هـم بـا ایـن رویکـرد تـلاش کـرد رای بیشـتری را از طبقـه متوسـط جامعـه بگیـرد. جلیلـی کـه بـا برنامـه هـای مشـخص و مـدون وارد انتخابـات و مناظـره شـده بـود، تـلاش کـرد همچنـان از خاسـتگاه جناحـی و سیاسـی خـود فاصلـه نگیـرد و خـود را اصولگراتریـن کاندیـدا بـه جامعـه معرفـی کنـد. او کمتـر توانسـت هیجـان لازم را در مخاطـب ایجـاد کنـد و از بعـد اجرایـی و کارآمـدی کمتـر توانسـت کارنامـه خـود بـه مـردم را ارائـه کنـد. جلیلـی بـر خـلاف سـه مناظـره قبـل توانسـت بـا انـرژی بیشـتری در مناظـرات سـخن بگویـد و تـلاش کـرد کمتـر خنثـی باشـد و ضمـن پاسـخگویی بـه انتقـادات پورمحمـدی، نسـبت خـود و برنامـه هایـش را بـا واقعیـت هـای جهانـی داخلـی روشـن کنـد. جلیلـی کـه در سـه مناظـره قبلـی کمتـر توانسـت فراگیـری و شـمولیت نسـبت بـه تمامـی ملـت اعـم از اقشـار، گروه‌هـا و تفکـرات از خـود نشـان دهـد، در ایـن مناظـره تـلاش کـرد بـه بیننـده القـا کنـد کـه ریس‌جمهـور اقلیـت نخواهـد بـود. همچنیـن او تـلاش کـرد هراسـی را کـه بخش‌هایـی از جامعـه از او دارنـد، کاهـش دهـد.

قالیبـاف در مناظـره چهـارم بـرای احیـا جایـگاه خـود، نقـد بـه مشـاوران پزشـکیان را برجسـته کـرد و ضمـن حمایـت از انجـام مذاکـره، بـر تـداوم وضعیـت موجـود پافشـاری کـرد و چابهـار را بـه عنـوان پایتخـت دوم اقتصـادی ایـران اعـلام نمـود. پورمحمـدی، قاضـی زاده و زاکانـی کـه تقریبـا برایشـان مسـجل شـده بـود کـه امـکان رئیـس جمهـور شـدن آنهـا بسـیار ضعیـف اسـت، بـه صـورت آزادانـه طرح‌هـا و برنامه‌هـای خـود را بـرای ترسـیم یـک چهـره مطلـوب از شـخصیت و جریـان فکـری خـود ارائـه نمودنـد. بـا توجـه بـه سـه قطبـی شـدن انتخابـات و اهمیـت دو مناظـره آخـر در سرنوشـت انتخابـات و حتـی تعیین‌کنندگـی در رفتـن افـراد بـه دور دوم، پزشـکیان، قالیبـاف و جلیلـی تمـام تـلاش خـود را بـرای بیـان شـفاف اهـداف و برنامه‌هـای خـود و تفـاوت گفتمـان خـود بـا رقبـا بـه کار گرفتنـد.

همانگونـه کـه انتظـار مـی رفـت مناظـره چهـارم تـا حـد زیـادی طوفانـی و چالشـی بـود، بـه ویـژه کاندیداهایـی کـه شـانس پیروزی‌شـان در انتخابـات ضعیـف بـود، کاندیـدا اصلـی را مـورد حملـه و هجمـه قـرار دادنـد. عمـده بحـث هـای مطـرح شـده در مناظـره چهـارم بـه نقـد عملکـرد دولـت هـای گذشـته طـی شـد و اگرچـه چالشـی و بحـث انگیـز بـود، نتوانسـت بـه انتخـاب دقیـق تـر مـردم کمـک کنـد. پرونـده ی کرسـنت از موضوعـات داغ و جنجالـی

مناظـره چهـارم بـود و حمـلات علیـه دولـت هـای روحانـی و حتـی خاتمـی در آن برجســته بــود.

سال دوم، شماره۲،
شماره ٦، پیاپی ٦،
پاییز و زمستان
۱٤۰۲

منابع:

ادیب حاج باقری، محسن، پرویزی، سرور و صلصالی، مهوش. (۰۹۳۱). روش های تحقیق کیفی. تهران: مرکز نشر علوم پزشکی (بشری).

امیدی، علی. (۶۸۳۱). چیستی و چگونگی سیاست خارجی مقایسه‌ای: مطالعهٔ موردی روابط ایران و سوریه. فصلنامهٔ مطالعات خاورمیانه، ۵۱،۴۱ (۱، ۴)، ۲۳۱-۹۹.

ایمان، محمد تقی و نوشادی، محمودرضا. (۰۹۳۱). تحلیل محتوای کیفی. فصلنامهٔ پژوهش، ۳(۲)، ۵۱-۴۴.

بخشایشی اردستانی، احمد. (۵۷۳۱). اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات آوای نور.

پارسانیا، حمید. (۱۸۳۱). از عقل قدسی تا عقل ابزاری، علوم سیاسی. ۵ (۹۱).

حسینقلی زاده، رضوان، حبیبی، لیلا و عالی، مرضیه. (۹۸۳۱). روش شناسی نظریهٔ پایه ور با تأکید بر مطالعات سازمانی، فصلنامهٔ راهبرد، ۹۱ (۴۵)، ۷۷۲-۷۵۲.

خوش‌وقت، محمد حسین. (۵۷۳۱). تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری در سیاست خارجی. تهران: انتشارات وزارت خارجه.

دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال. (۰۹۳۱). نظریهٔ اسلامی سیاست خارجی: چارچوبی برای تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامهٔ روابط خارجی، ۳ (۱)، ۷۴-۷.

سلیمانی، غلامعلی و دهقانی فیروزآبادی، سید جلال. (۳۹۳۱). ابعاد معنایی و نهادی تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. دوفصلنامهٔ علمی- پژوهشی «پژوهش سیاست نظری، ۶۱، ۰۰۱-۱۷.

شوری، محمد. (۰۹۳۱). فرایند تولد سیاست خارجی ایران (۱۶۳۱-۸۵۳۱). فصلنامهٔ روابط خارجی، ۳ (۱)، ۷۰۱-۷۷.

صریح‌القلم، محمود. (۸۸۳۱). سیاست خارجی جمهوری اسلامی: قابلیت و امکان تغییر. فصلنامهٔ بین‌المللی روابط خارجی، ۱(۱)، ۰۴-۱۲.

عابدی شاهرودی، علی. (۵۸۳۱). نظریهٔ علم دینی بر پایهٔ سنجش معادلات علم و دین. علم دینی: دیدگاه‌ها و ملاحظات. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

فقیری، محمد. (۸۹۳۱). کتاب معلم. جلد اول. فصل هفتم. کدگذاری. تهران: انتشارات دستان.

محمودی، منوچهر. (۷۷۳۱). اصول سیاست خارجی جمهوری سالامی ایران. تهران: انتشارات دادگستر.

مطهری، مرتضی. (۱۷۳۱). تکامل اجتماعی انسان. چاپ ششم. تهران: انتشارات صدرا.

مومنی راد، اکبر، علی آبادی، خدیجه، فردانش، هشام و مزینی، ناصر. (۲۹۳۱). تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج. فصلنامهٔ اندازه گیری تربیتی، ۴۱ (۴).

- Creswell, John W. (2016). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.* Pearson Education. Inc.

- Kohlbacher, Florian (2006) The Use of Qualitative Content Analysis in Case Study Research. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 7 (1), Art 1, 1-30.

- Stemler, Steve. (2001). *An overview of Content Analysis. Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7 (17). Retrieved from http://PAREonline.net/getvn.asp?v=7&n=17.

: